

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
C-SARJA N:o 9

Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1972

ISBN — 951 — 26 — 0000 — 5

ISBN 978-951-855-877-7 (PDF)

ARS BONI ET AEQUI

JUHLAJULKAISU
Y. J. HAKULISEN
70-VUOTISPÄIVÄNÄ
21. 1. 1972

HOVIOIKEUDEN PRESIDENTTI Y. J. HAKULINEN 70-VUOTIAS

ERKKI HÄMÄLÄINEN

ANTTI POUKKA

Syksyllä 1912 koulutiensä aloittaneille Joensuun klassillisen lyseon ensimmäisen luokan oppilaille jäi pysyvästi mieleen heidän luokkatoverinsa Yrjö Juho Hakulinen. Jo alusta alkaen hän osoittautui tiedoissaan ja taidoissaan muita etevämmäksi, ja vaikka hän ei juuri osallistunutkaan toisten poikien kujeisiin ja kepposiin, oli hän kuitenkin toverina ja läksyjen auttajana aina yksi heistä — primus inter pares. Alkanut ystävyys päättyi kuitenkin jo seuraavana vuonna. Yrjö Juho muutti perheen mukana — isä oli ollut Kaltimon puuhionnon toimitusjohtaja Enossa — Helsinkiin, jossa pojasta tuli mainehikkaan Normaalilyseon oppilas.

Koulun humanistisesta hengestä ja opetuksesta kai osaltaan johtui, että päästyään ylioppilaaksi vuonna 1920 nuori Hakulinen kirjoittautui Helsingin yliopistossa juuri historiallis-kielitieteelliseen osastoon. Kahdessa lukuvuodessa hän suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon, johon kuului arvosanalla erinomaisin tiedoin suoritettut laudaturit käytönlisessä filosofiassa ja kansantaloustieteessä sekä arvosanat Suomen ja Skandinavian historiassa ja Rooman kirjallisuudessa. Näin jälkeinpäin kiinnittyy nuoren ylioppilaan valitsemasta aineyhdistelmästä huomio Rooman kirjallisuudessa eli siis latinan kielessä suoritettuun arvosanaan. Siinä Hakulinen loi vankan perustan myöhemmille kielitieteellisille harrastuksilleen.

Lakimiehen elämänura kiinnosti kuitenkin enemmän nuorta maisteria. Neljän seuraavan vuoden kuluttua hän oli suorittanut ylemmän oikeustutkinnon ja samanaikaisesti sen kanssa nykyistä oikeustieteen lisensiaatin tutkintoa vastaavan lakitieteen kandidaatin tutkinnon. Opiskelut sujuivat muutenkin menestyksellisesti. Tunnustukseksi siitä Hakulinen sai vuonna 1925 Forsmanin palkinnon tutkielmastaan *Juridisen henkilön käsite oikeustieteessä*. Tämän jälkeen seurasivat auskultanttivuodet Mäntsälän tuomionkunnassa ja samanaikaisesti Hakulinen hankki käytännön kokemusta helsinkiläisen Becker & Wesamaan asianajotoimiston lakimiehenä. Ensimmäisen määräyksen tuomarinvirkaan Turun hovioikeus antoi Hakuliselle kesällä 1927 ja myönsi hänelle varatuomarin arvonimen syyskauden viimeisessä täysistunnossaan 1928.

Hakulinen saattoi nyt antautua kokonaan väitöskirjatyöhön. Kahden Ranskassa ja Saksassa vietetyn opintovuoden jälkeen valmistui teos *Perusteettoman edun palautus*, jota Hakulinen julkisesti puolusti helmikuun 11. päivänä 1931 pidetyssä väitöstilaisuudessa, saaden lakitieteen tohtorin arvon seuranneen huhtikuun 11. päivänä. Vielä tämänkin jälkeen hän — ehkä hieman yllättäen — siirtyi asianajajaksi, tällä kertaa tunnetun tamperelaisen Ahlman & Pulkisen toimiston palvelukseen. Kuitenkin jo seuraavana vuonna, lyhyen viransijaishoidon jälkeen kesäkuun 30. päivänä 1932 nimitettiin hänet vanhemmaksi hallitussihteeriksi oikeusministeriöön. Hakulisen karrieeri maamme oikeushallinnon ja tuomioistuinlaitoksen palveluksessa oli alkanut. Jo seuraavana vuonna 31-vuotias Hakulinen nimitettiin oikeusministeriön lainsäädäntö- ja oikeushallintoasiain osaston esittelijäneuvokseksi ja ministeriön kansliapäälliköksi ja tämän viran ohella hänelle uskottiin monia erityistehtäviä lainvalmistelutyön alalla. Mutta silti hänellä riitti aikaa myös tieteellisille harrastuksille. Näkyvimpana osoituksena siitä on vuonna 1935 ilmestynyt monografia *Kiinteistön luovutuksen muodosta sekä julkisen kaupanvahvistajan asemasta ja tehtävästä*. Samoihin aikoihin, lukuvuoden 1936—1937 Hakulinen hoiti Helsingin yliopiston siviilioikeuden professorinvirkaa ja toimi senkin jälkeen vuodesta 1938 vuoteen 1949 siviilioikeuden dosentina.

Korkeimman oikeuden jäsen ja oikeusneuvos Hakulisesta tuli vuonna 1937.

Hakulisen tiedemieskasvatus helpotti varmaankin suuresti hänen siirtymistään hallinnollisista tehtävistä korkeaan tuomarinvirkaan. Työ korkeimmassa oikeudessa oli omalla tavallaan tiedemiehen työtä sekin. Ongelmia oli tarkasteltava eri näkökantoja ja vastakkaisia mielipiteitä keskenään punniten. Varsinkin hänen kannanottonsa prejudikaattiratkaisuissa ja muissa tärkeissä oikeuskysymyksissä ovatkin muodostaneet arvokkaan tuen korkeimman oikeuden toiminnassa oikeuskäytännön ohjaajana.

Lisääntyneet virkatoimet eivät kuitenkaan rajoittaneet hänen monitoimisuuttaan. Vuonna 1937 Hakulisesta, joka jo aikaisemminkin oli ehtinyt hoitaa eräitä huomattavia lainvalmistelutehtäviä, tuli joksikin aikaa lainvalmistelukunnan vanhempi jäsen. Hänen tämän ajanjakson töistään mainittakoon patenttilainsäädännön uudistamista sekä uutta perintölakia koskeneiden ehdotusten valmistaminen. Jo näihin aikoihin Hakulisen nimi tuli tunnetuksi myös kansainvälisessä lakiyhteistyössä.

Kun Helsingin hovioikeus vuonna 1952 perustettiin, nimitettiin Hakulinen sen presidentiksi.

Presidentti Hakulisen lahjakkuus yhtyneenä toimekkuuteen ja vireyteen ilmenee syvällisenä ajatteluna juridiikan eri aloilla. Hänet tunnetaan ehkä parhaiten tiedemiehenä, mutta yhtä hyvin voitaisiin sanoa, että merkittävimmän osan elämäntyöstään hän on tehnyt tuomarina. Tuomarin ja lainvalmistelijan tehtävät ovat siinä

suhteessa samankaltaisia ja epäkiitollisia, että yksityisen henkilön persoonallinen työpanos usein jää huomaamattomaksi. Unohtaa ei pidä myöskään hänen kielimiesansioitaan, olipa sitten kysymys sanakirjan tekemisestä tai yleensä vain lakikielen kehittämisestä. Mikään juridiikan ilmenemismuoto ei ole hänelle vieras.

Oikeustieteen harjoittajana presidentti Hakulinen on tunnustettu tiedemies. Hänet kutsuttiin Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi vuonna 1946 ja Rooman yksityisoikeuden yhtenäistämisinstituutin kirjeenvaihtajajäseneksi vuonna 1952. Lisäksi hän on ollut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielivaliokunnan jäsen vuodesta 1946. Edellä jo mainittiin Hakulisen toiminta Helsingin yliopiston siviilioikeuden vt. professorina ja dosenttina. Lisäksi hän on luennoinut Tukholman ja Oslon yliopistoissa vuosina 1948 ja 1949 sekä julkaissut lukuisia kirjoituksia myös ulkomaisissa aikakauslehdissä ja juhlakirjoissa. Presidentti Hakulisen kirjallisen tuotannon laajuus ja sen monitahoinen aihepiiri ilmenevät tähän juhlaulkaisuun liittyvästä bibliografisesta tutkielmasta. Huomiota herättää monografioiden ja kirjojen lukuisuus. Bibliografiassa mainittujen teosten ja artikkelien lisäksi presidentti Hakulinen on innokkaasti osallistunut päivänpolttaviin oikeuspoliittisiin keskusteluihin. Hän on kirjoittanut lukuisia artikkeleita sanoma- ja aikakauslehtiin, ja lehtien toimitukset puolestaan ovat halukkaasti pyytäneet pääkirjoituksia ajankohtaisista aiheista.

Monografioista ilmestyi ensimmäisenä edellä mainittu väitöskirja *Perusteettoman edun palautus*. Ryhtyessään käsittelemään tutkimusteemaansa tekijä ottaa lähtökohdakseen roomalaisen oikeuden kehittämät kondiktiokäsitteet ja -normit. Teos on osoitus kirjoittajan suuresta lukeneisuudesta, ja pelkästään jo käytetyistä lähdeteoksista kuvastuu myös hänen kielitaitonsa mittavuus. Opintovuodet aikakauden johtavissa eurooppalaisissa sivistyskeskuksissa olivat rikastuttaneet nuoren tiedemiehen ajatusmaailmaa ja kasvattaneet hänestä tutkijan, jonka vankat teoreettiset pohjatiedot tulivat syvästi vaikuttamaan niin hänen myöhempään kirjalliseen tuotantoonsa kuin myös hänen toimintaansa tuomarina ja lainvalmistelijana.

Teoksella *Perusteettoman edun palautus* on pysyvä merkitys myös suomalaisen lakikielen kehittämisessä. Teoksen alussa on selityksin varustettu luettelo siinä käytetyistä uusista suomenkielisistä oppisanoista, joista suurin osa on Hakulisen itsensä muodostamia. Esimerkiksi sana »syyllistyä» esiintyi nyt lakikielessä ensimmäisen kerran aikaisemmin käytettyjen »tehdä itsensä syyppäksi» tai »olla syyllinen» sijasta. Hakulinen ei tyytynyt ainoastaan uudissanojen luomiseen, vaan kehitti lakikieltä muutenkin selkeämmäksi ja uudistuvaan suomen kieleen sopeutuvammaksi. Näitä Hakulisen kielimiestaitoja ja -lahjoja tultiin käyttämään hyväksi myös, kun Suomalainen Lakimiesyhdistys vuonna 1938 päätti ryhtyä *Laki-kielen sanakirjan* julkaisemiseen. Teoksen laatijaksi pyydettiin Hakulista, joka saattoi tämän noin 21 000 hakusanaa käsittäneen

suurteoksen valmiiksi vuonna 1944. Hakusanojen muunkieliset vastineet on ilmaistu paitsi ruotsin kielellä, myös saksaksi, »jotta edistettäisiin suomalaisen lakikielen tunnetuksi tekemistä pohjoismaisen oikeuspiirin ulkopuolellakin», kuten tekijä itse esipuheessaan lausuu. Sanakirjan tehtävänä oli myös suomalaisen lakikielen käytön ja terminologian sekä eräiden kirjallisuudessa käytettyjen lyhenteiden vakiinnuttaminen. Parhaillaan on tästä teoksesta valmistumassa uusi, entistä laajempi ja perusteellisesti korjattu laitos, joka myös on Hakulisen toimittama.

Hakulisen laajamittaista tieteellistä toimintaa voidaan tässä esitellä vain lyhyin esimerkein. Ennen sotia ilmestyi aikaisemmin mainittujen teosten lisäksi vielä vuonna 1936 Berliinissä, sarjassa *Die Zivilgesetze der Gegenwart*, velvoiteoikeuttamme koskeva kokonaisesitys *Obligationenrecht*. Tämä esitys muodostaa vieläkin erään oikeustietemme harvoista yhdyssiteistä eurooppalaiseen oikeustieteeseen. Vuonna 1942 ilmestynyt *Palauttamislainsäädäntö* puolestaan liittyy läheisesti teoksen syntyaikoina vallinneisiin poikkeuksellisiin oloihin. Siinä käsitellään niitä vaikeita yksityisoikeudellisia ongelmia, jotka aiheutuivat talvisodassa menetetyn Karjalan Suomen yhteyteen palauttamisesta. Lainselitysteokset *Velkakirjalaki* siihen liittyvine lakeineen (1947, 2. laajennettu p. 1965), *Osuuskuntalaki selityksineen* (yhdessä Marjos Rapolan kanssa 1954) sekä hänen myöhempään tuotantoonsa kuuluvat *Vuokraoikeus I* (1967) ja *Osamaksukauppa* (yhdessä Huugo Ranisen kanssa 1968) palvelevat lähinnä käytännön lakimiesten tarpeita, mutta samalla niihin sisältyy tulkintoja ja kannanottoja, joilla on myös oikeustieteellistä merkitystä.

Vuonna 1954 ilmestyneen *Tavaramerkkioikeus*-nimisen teoksen jälkeen presidentti Hakulinen ryhtyi kokonaan uudentyyppisen lakikirjan julkaisemiseen. Kun lakikirjojemme haittapuolena aina oli ollut niiden suuri koko, Hakulinen toimitti nyt mannermaisten esikuvien mukaisesti taskukokoisen, mutta sisällöltään sitä tiiviimmän lakikirjan, jonka ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1955. Teoksen arvoa ja käyttökelpoisuutta lisäävät siihen otetut oikeustapausviittaukset. Teoksen saavuttamaa suosiota osoittaa, että siitä on ilmestynyt jo kuusi painosta.

Todellisen suurteoksena voidaan pitää Suomen uudempaan oikeuskehitykseen pohjautuvaa, velvoiteoikeuden koko alan käsitävää systemaattista esitystä, jonka ensimmäinen osa, *Velvoiteoikeus I* ilmestyi vuonna 1958. Vastaavaa teosta ei meillä ole ilmestynyt vuosikymmeniin, eikä yhtä laajamittaista milloinkaan. Tyydyttääkseen myös ruotsinkielistä lakimieskuntaa ja ajatellen ennen kaikkea pohjoismaista yhteistyötä presidentti Hakulinen itse kirjoitti tämän teoksen alkuperäistä laajempaan myös ruotsiksi, ja se ilmestyi *Obligationsrätt I*-nimisenä vuonna 1962. Toinen, täysin uudistettu suomenkielinen laitos ilmestyi kolme vuotta myöhemmin. Niin tieteenharjoittajat kuin käytännön lakimiehet toivovat, että presidentti Hakulinen saisi tilaisuuden saattaa tämän tärkeän

kolmiosaiseksi tarkoitetun teoksen jo lähivuosina loppuun. Presidentti Hakulisen myöhemmästä tuotannosta on vielä mainittava vuonna 1964 ilmestynyt *Familjerätt*, jonka hän niin ikään kirjoitti ruotsiksi.

Syvällistä kirjallisuuden tuntemustaan presidentti Hakulinen on voinut käyttää hyväkseen virkatoimissaan; kuuluuhan hovioikeuden presidentin tehtäviin erityisesti valvoa juuri oikeusperiaatteiden soveltamisen ja laintulkinnan yhdenmukaisuutta hovioikeuden ratkaisuisia.

Ne varsin lukuisat lakimiehet, jotka ovat toimineet jäseninä tai virkamiehinä Helsingin hovioikeudessa, tuntevat omakohtaisesti presidentti Hakulisen työn arvon. Hovioikeutta perustettaessa nimitetty tuomari- ja esittelijäkunta oli koulutukseltaan kovin epäyhtenäinen. He olivat aikaisemmin toimineet eri viroissa korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, sotalylioikeudessa, eri hovioikeuksissa ja alioikeuksissa, mutta presidentti Hakulisen onnistui nopeasti yhtenäistää työskentelytavat ja siten luoda edellytykset omaleimaiselle, kehittyvälle hovioikeudelle. Alunperin kolmijaostoiseksi perustettu hovioikeus laajeni niin, että ennen pitkää siinä toimi jo kahdeksan jaostoa.

Hovioikeustoimintaan perehtymättömän on vaikea käsittää presidentti Hakulisen virassaan tekemän työn laajuutta ja merkitystä. Kasvaneesta työtaakasta huolimatta hän on kyennyt tarkastamaan jaostojen ratkaisemat jutut ja perehtymään niiden oikeudellisiin ongelmiin. Kymmenettuhannet hovioikeusratkaisut ovat kulkeneet hänen kauttaan, eikä ole ollut yhtään niin vähäpätöistä juttua tai jutturyhmää, jonka tarkastamista hän ei olisi pitänyt tarpeellisena. Usein presidentti Hakulinen on liittänyt juttuun muistion, jossa hän muutamien pelkistetyin lausein selvittää ratkaistavan ongelman ytimen. Joskus nämä ns. »laput» ovat todellisia pienoistutkielmia ja sellaisina niissä saattaa olla laajoja kirjallisuusviittauksia ja oikeustapauspoimintoja ulkomaita myöten. Niissä neuvotteluissa, joita hän tällaisissa tapauksissa jaoston kanssa käy, hovioikeuden jäsenet ja esittelijät ovat oppineet tuntemaan presidenttinsä parhaimmat avut. Taito paneutua nopeasti ratkaistavaan juttuun ja löytää olennaisin siitä, kyky siirtyä vaivattomasti oikeuskysymyksestä toiseen, harvinainen lukeneisuus yhdistyneenä verrattomaan muistiin ja laaja kielitaito, joka avaa mahdollisuuden tutustua länsimaiseen oikeusjärjestelmään ja sen saavutuksiin, ovat lähtemättömimmin mieleen jääneet piirteet hänestä.

Vielä hovioikeuden presidenttinäkin Hakulinen on voinut vaikuttaa lainvalmistelutyöhön monin tavoin. Erityisesti on mainittava se työ, jonka hän on tehnyt valmisteltaessa hovioikeudelta pyydettyjä lausuntoja lakiesityksistä. Näitä on vuosien mittaan kertynyt suuri määrä, josta pari on esimerkinluontoisesti otettu tämän teoksen loppuun. Presidentti Hakulisen asiantuntemusta on käytetty hyväksi myös eduskunnan valiokunnissa ja komiteoissa. Erityisesti mainittakoon puheenjohtajan tehtävät osuuskuntalakia,

avioliittolain muuttamista, osamaksukauppalakia, oikeudenkäymiskaaren muuttamista, tavaramerkkilakia ja uutta työsopimuslakia valmistelleissa komiteoissa.

E erityisen mainittava presidentti Hakulisen panos on ollut kansainvälisessä lakiyhteistyössä. Jo 1930-luvulla hän edusti maamme mm. pohjoismaiden välisissä kansainvälistä kauppalakia sekä patenttilainsäädännön yhtenäistytämistä koskeissa neuvotteluissa. Lakiyhteistyön vilkastuttua hän on ollut mm. pohjoismaisen lakiyhteistyövaliokunnan jäsenenä vuosina 1947—1958 ja Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin Suomen toimikunnan puheenjohtajana 1956—1966, Suomen valtuutettuna Bernin sopimuksen tarkistamiskonferenssissa Brysselissä 1948, Haagin kansainvälisessä yksityisoikeuden konferenssissa 1951—1964, yleismaailmallisessa tekijänoikeuskonferenssissa Genéveissä 1952 ja kansainvälisessä kauppalakikonferenssissa Haagissa 1964. Ollessaan Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin valtuutettuna presidentti Hakulinen saavutti aseman, johon kukaan muu suomalainen ei valtionsisäistä oikeutta koskevassa kansainvälisessä lakiyhteistyössä ole yltänyt. Käsiteltäessä ehdotusta konventioksi varallisuusosoikeudellisissa asioissa annettujen ulkomaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta presidentti Hakulinen yksimielisesti valittiin konferenssin puheenjohtajistoon. Hän tuli puheenjohtajaksi myös alakomissioon, joka 1964 asetettiin selvittämään hankalaksi ja konvention voimaan saattamisessa tärkeäksi osoittautunutta ns. bilateralisoimiskysymystä. Tämä tehtävä sai kuitenkin Suomen kannalta ikävän lopun. Kun konferenssi vuonna 1966 uudelleen kokoontui käsittelemään Hakulisen valmistelemaa alakomission ehdotusta, maamme hallitus ei enää nimennytkään häntä konferenssiedustajaksemme. Presidentti Hakulisen nauttima luottamusta ja hallituksemme menettelyn konferenssille aiheuttamaa pettymystä kuvaa se, että valtuutettujen nimeämisen tultua konferenssin järjestäjien tietoon, he voimakkaasti osoittivat mielipahaansa ja diplomaattitiehen turvautuen yrittivät saada muutosta hallituksemme onnettomaan päätökseen.

Presidentti Hakulisen harrastus kansainvälistä lakiyhteistyötä kohtaan ilmenee myös hänen toiminnastaan International Law Associationin piirissä. Tämän arvovaltaisen maailmanlaajuisen järjestön Suomen osaston varapuheenjohtajaksi hän tuli 1946 ja puheenjohtajaksi 1952. Hänen henkilökohtaisista ansioistaan Suomi sai järjestettäväkseen ILA:n yleiskokouksen vuonna 1966, jolloin Hakulinen myös valittiin järjestön puheenjohtajaksi seuraavaksi kaksivuotiskaudeksi.

Järjestötoiminta on presidentti Hakuliselle muutenkin ollut läheistä. Jo vuonna 1937 hänet valittiin Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hallitukseen, johon hän kuului aina vuoteen 1945. Korkeimpien oikeuksien tuomarien yhdistyksen puheenjohtajana hän oli vuodet 1951 ja 1952, joista jälkimmäisen vuoden hän toimi myös Suomen Lakimiesliiton hallituksen puheenjohtajana. Hovioikeuden

presidentiksi tultuaan Hakulinen on aktiivisesti osallistunut myös Suomen hovioikeuksien tuomarien yhdistyksen ja Helsingin hovioikeuden tuomariyhdistyksen toimintaan. Erityisesti muistetaan hänen osanottonsa yhteisiin opintomatkoihin Svean hovioikeuteen ja Das Hanseatische Oberlandsgericht'iin Hampurissa.

Monitoimisuudestaan huolimatta presidentti Hakulisella riittää aikaa myös vapaa-ajan harrastuksille. Usein hänet nähdään ulkoilemassa Espoon Haukilahdessa, talvella hiihtäjänä, kesällä pyöräilijänä ja vielä myöhäisen syksynkin aikaan kuntouimarina seurassaan usein puolisonsa, jonka ansiosta presidentti Hakulinen on voinut omistautua niin suuressa määrin työhönsä. Monet ystävät ovat olleet hänen mukanaan moottoriveneristeilyillä, jotka joskus ovat ulottuneet Itämerelle saakka. Myös musiikki on ollut presidentti Hakulisen harrastuksen kohteena.

Presidentti Hakulinen kuuluu niihin harvinaisiin henkilöihin, joiden vitalisuus vain kasvaa vuosien myötä. Uudet tutkimusalueet ja tehtävät kiehtovat häntä jatkuvasti. Mikään jo tehty ei ole hänelle valmista, vaan ainoastaan lähtökohta uutta valloitusretkeä varten.

Ars boni et aequi,¹ taito tuomita oikein ja kohtuullisesti on henkilöitynyt hänessä.

* * *

Helsingin hovioikeuden tuomariyhdistys — Helsingfors hovrätts domareförening esittää kunnioittavat onnittelunsa merkkipäiväänsä viettävälle hovioikeutensa ensimmäiselle presidentille.

Erkki Hämäläinen

Antti Poukka

¹ Nam, ut eleganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi (Ulp., D. 1, 1 pr.).